

FIGYELŐ

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

*Olaszország és Anglia: kilátás egy háborúra» a Népszövetség szerepe» a felelősség,
Franciaország álláspontja, Németország magatartása*

AZ OLASZ-ABESSZIN VISZÁLY KÖVETKEZTÉBEN beállott világpolitikai válság már egész ijesztő nagyságában kezd feltárulni előttünk. Az előidéző ok: Abesszinia szinte kezd eltűnni és helyette komor fenyegetéssel bontakozik ki egy olasz-angol háború réme. Amikor a világháború kitört, nagy életérdekek, élő és élni akaró birodalmak, kis- és nagy nemzetek érdekei ellenállhatatlan vulkanikus erővel ütköztek össze. Ezt az összeesapást el lehetett volna talán két évvel halasztani, elkerülni lehetetlen volt. A felelős államférfiakat terhelheti felelősség — s ez is inkább saját nemzeteik felé — az előkészítésért: például határozottan vallom, hogy az osztrák-magyar monarchia és Németország külpolitikai és katonai vezetői nem álltak helyzetük magaslatán és történelmileg felelősek, nem azért, mert háborút csináltak, amely elkerülhetetlen volt, hanem, mert különben kedvező lélektani és politikai körülményeket ki nem használva, a háborút úgy kezdték el, hogy azt már ötödik napján — Nagybritannia hadüzenete napján — minden józan politikai ítéletű ember elveszettnek kellett, hogy tartsa. De azt a háborút nem a politikusok vagy diplomaták csinálták. Viszont ezért a mai háborúért vagy harcért, mely, akárhogy alakuljon is, mindenképp civilizációnk újabb bomlását fogja magával hozni, csupán egyesek lesznek és maradnak felelősek a történelem ítélőszéke előtt. Itt nincsenek egyik oldalon sem olyan életbevágó érdekek, amelyek, idején felismerve, a különböző erő- és jogi faktorok megfelelő mérlegelése és diplomáciai előkészítés mellett teljesen kielégítő emberi és okos megoldást ne tettek volna lehetővé.

Az események és a pártos beállítások szövevényéből szinte alig lehet rekonstruálni a történelmi tényeket, amelyek komoly, mélyenjáró okok nélkül idevezettek. Tény, hogyha nem is életbevágó érdekek, — két teljesen különböző, egymással szembenálló világfelfogás és koncepció ütközött itt össze és kétségtelen, hogy a legaggasztóbb tünetek egyike a konfliktus körül csoportosuló erők játékában az antifasiszta tényezők nagy nemzetközi összefogása Mussolini és az általa alkotott új és nagy Olaszország ellen. A Dimitroff és Sztálin vezetése alatt álló III. Internacionálén kezdve a II. Internacionále új, életrekelt szövetségén át a radikalizmus és szabadkőműveség nemzetközi csoportjai egészen — és ez a legmegdöbbentőbb — a brit konzervatívokig; Szovjetországtól a kisántánt és a Balkán-ántánt államain át a skandináv államokig, Hollandián és Belgiumon át Spanyolországig, szinte egyetlen zárt falanszot állít részben világnézeti, részben hatalmi, politikai indokokból a fasiszta Olaszország és Duceja ellen. Az Egyesült Államok — a Kellogg-paktum kezdeményezője — elítélő, Németország hüvös mentalitással nézi az akciót. És senki sem látszik meggondolni, hogy itt esetleg többről van szó, mint Ethiopia, a népszövetségi alapelvek vagy a földközítengeri egyensúly megmentéséről. Itt olyan erőtevényezők kerültek veszélybe, amelyek sokkal jelentékenyebb érdekeket — egész keresztény civilizációnkat — magukkal ránthatnak a pusztításba.

Ahhoz, hogy megérthessük, hogyan fejlődhetik Olaszország jogos, sőt Anglia által is elismert demográfiai is indokolt koloniális expanziós igénye — világkonfliktussá, le kell rögzítenünk éppen azt a kétféle történelmi és nemzetközi jogi felfogást, amely itt egymással szembekerült. Olaszország dinamikus terjeszkedési igényét ugyanazokkal a módszerekkel akarja kielégíteni, amelyekkel valaha Spanyolország és Portugália, később Franciaország és Anglia szerezték gyarmatbirodalmukat. Szüksége van gyarmati területre, meglévő gyarmatsávjai közelében. Van egy barbár állam, mely erre a foglalásra alkalmas. Kinek van joga ebben őt megakadályozni, — kérdezi Mussolini és ebben vele van az egész olasz nép — legkevésbé azoknak, akik ezt a módszert — a civilizáció és a kereszténység terjesztésének jelszavával — évszázadokon át alkalmazták. Franciaország alig harminc évvel ezelőtt kezdte meg Marokkó megszerzését és Anglia támogatásával sikerült is megszereznie, katonailag elég kíméletlenül meghódítania.

Igen, de itt van egy új faktor, amelynek létezése új szerződéses kötelezettségeket jelent és az adott helyzetben nem engedi meg a nyers erőszak alkalmazását s ez — a Népszövetség. Mussolini és vele más államférfiak is, sosem tudtak ebbe a keretbe beleilleszkedni és sosem voltak képesek ezt az intézményt és alapvető gondolatát élő valóságnak tekinteni. Ennek a leki-csinyló felfogásnak a terjedését pedig rendkívüli mértékben elősegítette a mód, ahogy adott esetekben a Népszövetséget vezető hatalmak maguk ignorálták kötelezettségeiket, ha azok végrehajtása kényelmetlen volt számukra, vagy ha valamilyen okból nem voltak képesek erre. Látva és tapasztalva azt a tehetetlenséget, azt a formalista egyhelyben topogást, amit például Nagybritannia a kíméletlen japán expanzió esetében tanúsított, — pedig vallom, hogy Japán terjeszkedése az ázsiai kontinensen sokkalta nagyobb veszély a brit birodalom számára, mint az olasz terjeszkedés a Vörös-tenger partján — joggal fetételezhetette Mussolini, hogy vele, a hagyományosan baráti európai nagyhatalommal, civilizációnk bölcsőjével szemben sem fog London messzebb elmenni, mint Tokióval szemben.

Az okok, amelyek a brit birodalmat ilyen kérlelhetetlenül intranszigenz állásfoglalásra készítette, természetesen sokfélék és komplex természetűek. Maga a mandzsu konfliktusban tanúsított gyenge és habozó magatartás, melynek veszélyére később a közvélemény is rájött, alapvető okként szerepel abban, hogy most, mondják, végre el kell kezdeni érvényt szerezni a paktumnak. Jobb későn, mint soha — hangoztatják igazságtalanul, méltánytalanul Olaszországgal szemben. Ettől eltekintve, Japán abban a kedvező helyzetben volt, hogy katonai fait accompli-t tudott teremteni s a népszövetségi probléma csak aztán merült fel, míg Mussolininek 10 hónap katonai előkészületével kellett fenyegetőznie, amivel magára hívta a figyelmét, mielőtt még bármiféle katonai akcióhoz juthatott volna el. Hozzájárult az angol álláspont mai kérlelhetlenségéhez — elég abszurdan hangzik — az izgalom, ami a brit közvéleményen átment, amikor a Németbirodalom légi felfegyverkezésének tényéről értesült. Olaszországgal szemben alkalmazza a szankciókat, elmegy háborúig is abban a reményben, hogy példát statuálva — elkerülheti ugyanezt Németországgal szemben. Ezzel az érveléssel akarja Franciaországot is megnyerni a maga számára.

Amióta a Népszövetség szeptemberi közgyűlésén a brit külügyminiszter olyan félreérthetetlenül — nyíltan és nyersen — fogalmazta meg az Egyesült Királyság külpolitikájának alapelveit, azóta tulajdonképpen kétség sem lehet a felől, hogy már nem olasz-ethiopiai konfliktussal van dolgunk, hanem egy olasz-angol háború veszélyével. Sir Samuel Hoare helyesen állapította meg, hogy a Népszövetséget nem lehet tagjaitól elválasztani; a Népszövetség annyit ér és annyi élete van, amennyi értéket és életet

tagjai neki adnak, illetve adni hajlandók. Ha a népszövetségi tagállamok hajlandók vállalni azokat a kötelezettségeket, amelyeket az Egyességokmány rájuk ró, akkor minden adott esetben élő organizmussal találja magát szemben az, aki a szerződés megszegésére gondol. Rámutatott ugyan Hoare arra is, hogy az Egyességokmánynak vannak olyan cikkelyei, amelyek a tarthatatlanná vált nemzetközi helyzetek békés megváltoztatását lehetővé teszik és ilyenekből keletkező háborúk elhárítására alkalmasak; megkínálta Olaszországot azokban a nyersanyagokban való részesedéssel, amelyek a gyarmatok mai elosztása mellett csak egyes koloniális nagyhatalmak kezében vannak. Távoli engedmények meglobogtatása dacára a beszéd félreérthetetlen figyelmeztetés volt, hogy aki az Egyességokmány megszegésével háborút kezd, ha a Népszövetség tagállamai egyetértenek, Nagy-Britanniával, mint a kollektív biztonság védelmezőjével és az egész Népszövetséggel találja magát szemközt. Ez az állásfoglalás Franciaország politikájára is döntő befolyással volt. Nem lehet elzárkózni az elől a vélemény elől, hogy a francia miniszterelnököt szintén óriási felelősség terheli az eseményekben. Úgylátszik, az év januárjában Rómában lefolyt találkozás alkalmából az olasz-francia megegyezés feletti örömeiben szabadkezet biztosított Mussolininak Etiópiában a nélkül, hogy predzirozta volna, mire használja fel Mussolini ezt a szabadkezet és a nélkül, hogy figyelmeztette volna a Ducét a Franciaországot épúgy mint Olaszországot a népszövetségi Egyességokmányból kifolyólag terhelő kötelezettségekre. Egy másik mulasztása, hogy nem igyekezett ezt követőleg, de különösen a február 3-i londoni francia-angol konferencia alkalmával az angolokat Mussolini etiopiai akciója számára megnyerni, illetve közvetíteni aziránt, hogy Róma és London között valamilyen szerződés létrejőjön. Londont is jelentékeny felelősség terheli, amicrt nem ismerte fel Olaszország akciójának jelentőségét és nem igyekezett a problémát felvetni, idejében letárgyalni, mielőtt még a fasiszta nagyhatalom katonai állásfoglalása olyan mértéket nem öltött, amely Rómának a visszavonulást már alig engedi meg. Erre Stresa volt a legjobb alkalom, ahol a két, egyénileg puha, súlyos ideológiai ballasztal terhelt angol államférfi, MacDonald és Sir John Simon, úgylátszik a nehezen létrejött egységfrontot nem akarta Olaszország afrikai akciójára való célzásokkal ismét megbontani. Mussolini pedig, aki az utóbbi tíz év alatt hozzászokott ahhoz, hogy — ahogy ő látta — egy pacifizmusban elgyengült, védelmi rendszerében hanyag és elavult, reakcióiban lassú Nagy-Britannia a bevégzett tényeket végül elfogadja, taktikailag helyesebbnek vélte, — a jelek szerint — hogy ő ne hozza szóba a számára akkor látszólag kitűnően fejlődő abessziniái helyzetet. Hiszen Nagy-Britannia egyszerű platonikus tiltakozással tudomásulvette Németország felfegyverkezését, ami Franciaország és Olaszország szerint súlyos szerződésszegés volt. Minden arra vallott tehát, — a Duce legalább ezt hihette — hogy Olaszország abessziniái akcióját Anglia, fogcsikorgatva bár, tiltakozások után szintén tudomásul fogja venni. Megdöbbenést okozott tehát már Nagy-Britannia ellenállása a májusi tanácsülésen, amely az abesszinek hátgerincét is megerősítette. Ez az ellenállás még jobban megszilárdult, amikor MacDonald és Simon helyébe a két kemény angol, Baldwin és Hoare lépett. A fejlődés ezután már gyorsmenetű volt és Eden római látogatása s az augusztusi párizsi konferencia sajnálatos összeomlása után a fejlődés további menete már a józan és mérlegelni tudó megfigyelő előtt kétségtelennek látszott.

Bármennyire igyekezett is a januári római protokollum létrehozója, Pierre Laval, megvédelmezni a francia-olasz együttműködést, egyik legnagyobb diplomáciai sikerét, részben Franciaország európai politikájának

követelményei, részben a belpolitikai helyzet az ő útját is világosan előírja: a népszövetségi tanácsülés előtt tartott augusztus 28-i francia minisztertanács félremagyarázhatatlan utasításokat is adott, amelyek szerint, ha Lavalnak választania kellene, Anglia mellé kell állnia. Ezt az utasítást egyrészt a baloldali erők provokálták amelyek antifasiszták, de másrészt az a meggondolás, hogy ha sikerül Angliát az Egyességokmány és a Népszövetség védelmére — ahogy azt Laval a közgyűlési beszédében kifejezte — „minden időben és minden vonatkozásban“ megnyerni és leszögezni, akkor az európai kontinensen bekövetkező veszélyekkel szemben Nagy-Britannia szövetsége nyújt nagyobb biztosítékot. Ezen a meggondoláson épült fel Laval szövegében különben remekművű beszéde. Az olasz barátság mellett való legmelegebb állásfoglalás mellett odakonkludált, hogy ha minden egyezmény dacára, amit Franciaország igyekezni fog megszerezni olasz barátjának, a békét mégsem lehetne biztosítani, Franciaország a Faktumból ráháramló minden kötelezettségének eleget fog tenni.

Hogy Laval a kulisszák mögött mit és mennyit tesz a küszöbön levő konfliktus elhárítására, azt már nehezebb megállapítani. Egy dolog kétségtelen: azt a javaslatot, amit a tanács megbízása alapján kiküldött ötösbizottság (Anglia, Franciaország, Spanyolország, Törökország és Lengyelország képviselői) kidolgozott, rendkívül nehéz lesz — még oly sok kézalatti biztosíték dacára — Mussolini által való elfogadtatásra alkalmas végleges meg egyezési bázissá átdolgozni. Hiszen kétségtelenül kár volt a párizsi angol-francia propozíciókat el nem fogadni. De ha ott, ahol a két másik baráti nagyhatalommal és szerződő féllel volt együtt a Duce, nem tudta magát elhatározni, hogy a rögtön katonai akcióról a jövőbeni fejlődés érdekében lemondjon, akkor nehezebben képzelhető el, hogy teljesen a népszövetségi keretbe helyezett genfi propozíciókat magáévá tehesse. Legfeljebb az lehetséges, hogy a háborús veszéllyel szemben, amely Olaszországot nehezen védhető partvidékével a világ legnagyobb és eddig 350 év óta le nem győzött tengeri nagyhatalmával állítja szembe, Olaszország olyan kéz alatt tett francia és angol biztosítékokat elegendőnek tekinthet ellenjavaslatok megtételére, amelyek a fasiszta nagyhatalomnak Abesszínia kihasználásában preponderanciát biztosítanak. Ami azonban magának az ötös bizottságnak javaslatait illeti, azt leghelyesebben egy a genfi Assembléen időző államférfi szellemes szava karakterizálta: Abesszínia, szuverenitásából száz százalékot elvettek, anélkül, hogy Olaszországnak bármit is adtak volna. Amikor ezeket a sorokat írom, még van komoly kilátás arra, hogy éppen, mert a helyzet rendkívül veszedelmesnek látszik, — olasz csapatok koncentrálása az egyiptom-szudáni határon, mind élesebb angol-ellenes olasz sajtóhangok és a brit hazai flotta legnagyobb egységeinek koncentrálása a Földközi-tengerben — az utolsó percben mindkét részről — Rómában és Londonban — a józanság erői kerekednek felül.

Ha a kilátások olyanok is, hogy nehéz a távolabbi jövőre bármilyen következtetést is levonni, különösen Magyarországra vonatkozólag, amely a legnagyobb érzelmi aggodalommal figyeli a hozzá legközelebb álló olasz barátjának helyzetét veszélyeztető általános politikát, egy-két tényt mégis érdemes leszögezni. Az egyik az, hogy a pacifista teóriákban elmerülő, a lefegyverzést komolyan szorgalmazó Nagy-Britannia helyébe most ismét az imperialista öntudatú, kemény és elhatározott nagyhatalom lépett, amely tudja, mit akar és hatalmának s politikai elgondolásának védelmére erejét is latba veti. Áll ez még a munkáspárti Nagy-Britanniára is, hiszen a szakszervezeti kongresszus mondta ki a szankciók alkalmazását is óriás többséggel. A legideológusabb pacifisták kivételével, mint amilyen pl. az öreg Lansbury,

Lord Ponsonby stb., a szociáldemokrata munkáspárt szinte egyértelműen hajlandó egy óriás háború rizikójával számolni azért, hogy egy kis háborút megakadályozzon. Van valami elmeháborodott csökönyösség ebben az elgondolásban, amely a népszövetségi Egyezségokmányon alapul és azt mutatja, hogy ennek az ideológiája teljesen átment az angol közvélemény öntudatába. Ez a másik tény, amit nem szabad figyelmen kívül hagynunk s amit különösen nálunk kell különös gonddal mérlegelni: a népszövetségi gondolkozásnak és a Népszövetségnek nagy megerősödése a szeptemberi erőpróba után. Nálunk, ahol a genfi intézmény oly keserű csalódásokat okozott éppen részrehajlásával, erős hajlam volt arra, hogy ennek a talán valóban koraszülött alkotásnak a jelentőségét lebecsüljék. A hiba éppen az volt, hogy absztraháltuk a Népszövetséget az azt vezető nagyhatalmaktól és az abban egyesült államoktól. Tudomást kell tehát vennünk arról, hogy ez az ideológia most erősebben fog érvényesülni, mint a múltban: lehet, hogy az európai civilizáció bomlás felé megy; az intézmény azonban, amelyet az államok kollektív biztonságára létrehoztak, tudva, hogy Nagy-Britannia egész erkölcsi és anyagi hatalma mögötte áll, fontosabb erőtenyezővé válhat, mint a múltban volt. Vigasztaló momentum ebben az, amit Anglia külügyminisztere a 19. szakasz kicpítéséről és a megváltoztatandó nemzetközi helyzetekről mondott. A magyar külpolitikának arra kell irányulnia, hogy Nagy-Britanniának az egész világ közvéleménye előtt tett kijelentéseknek reális létet adjon és a birodalmat leszögezze annak a procedúrának a kicpítése mellett, amelynek alkalmassá kell lennie a háborúnélküli, de éppen háború megakadályozására elkerülhetetlenül szükséges változtatások keresztülvitelére.

Bár a franciák különösen az olaszokhoz fűző szolidaritás hangsúlyozására igyekeztek most a dunai paktum kérdését felszínen tartani, a mai izgalomtól terhes nemzetközi légkör nem látszik alkalmasnak arra, hogy ennek a tervnek jelentékenyebb aktualitást adjon. A kisántánt bledi konferenciája kijelentette, hogy a katonai egyenjogúság elismerését a neki nyújtandó „nagyobb biztonságítól teszi függővé, amivel a dunai paktum megvalósításának elodázásáért magára vállalja a felelősséget. Természetellenesebb és abszurdabb követelmény, mint hogy a semmiféle biztonszággal nem rendelkező Ausztria, Magyarország és Bulgária — de különösen Magyarország — nyújtsanak „nagyobb biztonszágot“ az állig felfegyverzett kisántánt-államoknak, el sem lehet képzelni. A dunai paktumról tehát egyelőre, amíg nagyobb komplikációk el nem söprik az egész tervet, vagy a nagyobb veszélyek elkerülésével ismét életképessé válik, csupán diplomáciai tárgyalások fognak folyni.

Az olasz-angol viszony fokozódó feszültségével párhuzamosan vált barátságosabbá a németekkel szemben Olaszország. Németország mindenestre nagyon józan, elég barátságos semlegességi politikát folytat: úgy látszik, kivételképpen helyes ösztönnel érzi, hogy ami délen és nyugaton lejátszódik, az az ő malmára hajtja a vizet, ha okosan tud viselkedni.

OTTLIK GYÖRGY

MAGYAR KISEBBSÉG ROMÁNIÁBAN

Iskolaügyek — Nyelvvizsgák — A magyar képviselők le akarták termi mandátumait — A Magyar Párt gyűlései és határozatai — A demokrata front és a közös kisebbségi arcvonal gondolata — Magyar-román kultúrközeledés — Az ügyvédek sorsa — „Kollonics-politikát üznek velünk . . . !“

AKI ÓRÁRÓL ÓRÁRA figyelemmel kíséri az erdélyi magyarság sorsát, az csakhamar megtalálja a rendszert, az első pillanatra zűrzavarosnak látszó eseményekben, amely rendszer tudatosan és tántoríthatatlanul a magyar kisebbség erejének végleges megtörésére irányul. Az utóbb elmúlt két hónap legfájóbb eseményei kétségkívül a nyelvvizsgák és az iskolaügyek terén mutatkoztak. A románok ügyes politikát folytatnak! Hazaárulónak tekintik azt a kisebbségit, aki nemzetközi szerződések és a román állam alkotmánya által adott jogainál fogva sérelmeit a Nemzetek Szövetsége, vagy a hágai nemzetközi bíróság elé viszi. Úgy mondják, a román jogrend megvédi minden állampolgárát Romániának. És valóban, ha sorra vesszük a legfrissebb eseményeket, tapasztalhatjuk, hogy a közigazgatási bíróságok, revíziós bizottságok és magas bírói fórumok mindenkor kifogástalan jogorvoslattal szolgáltak a panaszos kisebbségi számára. Ez ellen a döntőnek látszó érv ellen nehéz volna síkraszállni a kisebbségi álláspont mellett, amely nem becsüli túl a bíróságok ténykedéseit, ha nem az lenne viszont a gyakorlati tapasztalat, hogy a bírói fórumok ugyan adnak jogorvoslatot, de a hatóságok azokat nem tartják tiszteletben és legkevésbé sem hederítenek az általános érvényű bírói döntvényekre sem. Így például a semmítőszék a Borcsa Gergely-féle erőszakos névelemzési esettel kapcsolatbari hozott ítéletében kimondotta, hogy a közoktatásügyi hatóságoknak nem áll jogukban bárki nemzetiségi hovatartozását megállapítani, erről mindenki szabadon dönt. A névelemzések a nagyjelentőségű semmítőszéki döntés ellenére változatlan buzgalommal folynak tovább, sőt Chele, a Székelyföld tanügyi főfelügyelője kereken kijelentette, hogy a bíróság döntése rá nézve nem jelent semmit, a bíróság tévedhet, ő azonban folytatja minden körülmények között „az elszékelyesedett románok visszaramánosítását“. Különben is, — mondotta — ha egypár gazdagabb ember hajlandó és képes is egy hosszadalmas per költségeit viselni, a szegény tömegeknek erre módjuk nincsen, és így a névelemzés eredménnyel folytatható tovább. Erdélyszerte pótadókkal sújtják a községeket állami iskola létesítése céljából, annak ellenére, hogy a székelyudvarhelyi törvényszék másodfokon hozott ítéletében kimondotta, hogy olyan községekből, ahol a tankötelesek többsége kisebbségi, nem vethető ki állami iskola létesítése végett pótadó. A bírósági ítéletek így legfeljebb egyeseken segítenek, de különben írott malaszt maradnak. Úgy látszik azonban, hogy Anghelescu közoktatásügyi miniszter, túl akar tenni önmagán is és az iskolaévn megnyitása előtt olyan rendelettel lepte meg az erdélyi magyarságot, amely túltesz a legvadabb anghelescuiánus idők iskolairtásán is. Anghelescu elrendelte, hogy a kisebbségi szülők ezentúl nemcsak az első osztályba történő beiratás alkalmával, hanem minden esztendőben kötelesek írásos és bélyeggel ellátott nyilatkozatot adni, hogy gyermeküket felekezeti iskolába kívánják íratni. Ezzel a nyomorgó falusi szülők számára szinte elviselhetetlen terhet

rótt fel a miniszter. Chele tanfelügyelő a Székelyföldön „kibővítette“ a miniszter rendeletét és elrendelte, hogy csak olyan felekezeti iskola tartatható fenn, amelynek mind a hét osztályában tanítás folyik. Az első osztályokba pedig csak annyi tanuló vehető fel, ahány az elmúlt évben a hetedik osztályt elvégezte. Ettől függetlenül is korlátozzák a felekezeti iskolák tanulóiinak számát. Chele ezzel elérte, hogy számos felekezeti iskolában egyetlen elsőosztályos tanuló nem vehető fel és így rendelete értelmében az iskola működési joga megszűnt. — De pénzügyi alapjait is megrendítették, sokhelyt megsemmisítették a hatóságok a felekezeti iskolákban. Az 1930 júniusi törvény 186. szakaszának 4. pontja kimondja, hogy a községi költségvetések 14%-a a községi elemi iskolák között szétosztandó. A közoktatásügyi miniszter 15.289—A. számú rendelete értelmében ez az összeg dologi kiadásokra fordítandó. Kolozsvárt az iskolai hatóságok kiegyeztek a várossal, hogy a százmilliós költségvetésből csak 3,400.000 leit üzessenek ki iskolák céljaira. A magyar felekezeti iskolákra ebből 600.000 lei jutott volna. Ezt az összeget azonban a magyar iskolák két tanéven át nem kapták meg, holott a város a teljes összeget kifizette az iskolaügyi bizottságnak. A magyar egyházi hatóságok intervenciójára az iskolaügyi bizottság kijelentette, hogy az összeget nem hajlandó kifizetni és erre a központi iskolapénztár 12.091/1935. számú rendeletével felhatalmazta. Az Ellenzék egyik legutóbbi vezércikkében rámutatott arra, hogy ez az eljárás országszerte dívik és így létalapjaiban támadják meg a magyar elemi oktatást. De nem jobb a helyzet a középfokú oktatásnál sem és azt csak súlyosbítja, hogy a belügyminiszter 45.367—A számú rendeletével megtiltotta, hogy középiskolai tanulók tanulmányi célból külföldre utazhassanak, tekintettel arra, hogy „Romániában is elég középfokú iskola van“. Különösen súlyosan érinti ez a rendelet a zsidókat, akiket előbb a brassói Saguna-liceumból, majd rendre a többi állami középiskolából kitiltottak, vagy „eltanácsoltak“. Az egyetemek helyzetéről e pillanatban még nem állnak adatok rendelkezésre, de hozzávetőleges és magánbecslések szerint a kisebbségi egyetemi hallgatók száma erősen apadt. A magyar iskolaügy így a biztos csőd felé halad és amit meghagyott ez az esztendő, azt minden bizonnyal letarolja a következő.

Nem kevésbé szomorú a helyzet a nyelvvizsgák körül sem. Titulescu a Népszövetség előtt kötelezően kijelentette, hogy a kisebbségi tanerőket nem állítják nyelvvizsga elé, hanem a magánoktatási törvény 109. §-a alapján nyelvtanfolyamokra utasítják közülük azokat, akiknek nyelvismeretéhez kétség fér. Anghelescu mitsem törődve a külügyminiszter ígéretével, 107.794/1935. számú rendeletével nyelvvizsgára kötelezte a Magyar Párt tiltakozása ellenére az összes kisebbségi tanerőket. A vizsgákon óriási hányadát buktatták el a tanerőknek, de a végeredményt még nem közölték mindenütt. A bírósági döntések a nyelvvizsgák terén sem tudtak tekintélyt szerezni maguknak. A kolozsvári közigazgatási bíróság kimondotta, hogy az 1924 után közszolgálatba lépett tisztviselők nem rendelhetők nyelvvizsgára. A dicsőszentmártoni fegyelmi revíziós bizottság újabb nyelvvizsga után hat magyar tisztviselőt visszahelyezett állásába. A kolozsvári revíziós bizottság kimondotta, hogy községi bírót csak a községtanács egyhangú határozata alapján lehet állásából elmozdítani, és így a nyelvvizsgán nyert elégtelen osztályzat nem elegendő az állásvesztésre. Ugyanilyen értelmű határozatot hozott Máté Lőrinc szilágy megyei aljegyző ügyében is. Augusztus 23-án Bánhidya Géza nagybányai városi tisztviselőt négy társával együtt visszahelyezte állásába. Kimondotta a közigazgatási bíróság, hogy képesített köztisztviselő nem bocsátható el a nyelvvizsga alapján, mert ilyen törvénye nincsen Romániának. Ugyanakkor azonban Szatmárnémetiben 49 vizsgázó köztisztviselő közül 43-et elbuktattak és rendelkezési állományba helyeztek. Kiderült, hogy Szat-

máron 80 kisebbségi tisztviselőt állítottak augusztusban nyelvvizsga elé, de már februárban kijelöltek közülük 21-et, akiket el fognak bukztatni. Ezek fizetését már februárban törölték az októberi költségvetésből. Nagyszébenben 107 tisztviselő közül 44-et buktattak meg. Marosvásárhelyt megbuktatták a vári zenede három tanárát. Ugyanott ismét nyelvvizsgára állították a februárban sikerrel vizsgázott 34 városi tisztviselőt, közülük 22-t megbuktattak. Szilágy megyében kivétel nélkül megbuktatták az összes kisebbségi tisztviselőket. Szatmáron Bonteanu nagyváradi inspektor maga elé hívatta a vizsgán átment 14 tisztviselőt és őket irredentáknak, hazaárulóknak nevezve „ügyeiket“ az ügyészségnek adta át. Az egyik az impériumváltozáskor gyerekfejjel zászlósértési ügybe keveredett. A másik két ízben, 1928-ban és 1930-ban magyarul beszélt a törvényszék folyosóján, a harmadik gyanús rádiót tart otthon stb. A szerencsétlen emberek ezen az alapon veszítették állásukat. Kolozsvárt a tavasszal sikerrel vizsgázott bírósági tisztviselőket újabb nyelvvizsgára állították és 24 közül 12-t elbuktattak. Ugyanekkor nyelvnemtudás miatt elbocsátották a kolozsvári klinikák magyar szolgáit és a bíróság szolgáit is. Az egyik bírósági szolga helyét egy tisztviselő feleségével töltötték be. A kettős keresethez jutott tisztviselőpár a Fekete-tenger mellé utazott nyaralni. És vége-hossza nélkül lehetne sorolni a sérelmeket, amelyek százával teszik nincstelenné a lerongyolt magyar középosztályt Erdélyben. Nem jobb a helyzete azonban a magyar munkásnak sem. A furor valachicus rohamában alig kap munkát, és már-már kívül esett az egzisztencia-vonalon. A legutóbb a kolozsvári Dermata-cipőgyár igazgatója „saját jószántából“ rendelte nyelvvizsgára összes alkalmazottait. Csupán a falusi paraszt élete változatlan. A falvak szilárd pilléreit nem tudja megrázni semmiféle hatalom. Úgy értesültem, egyes helyeken bizonyos „prosperity“ is mutatkozik a magyar vidékeken, ahol a konverzió által tehermentesített gazdák lassan magukhoz kezdenek térni. A magyar tőke is fogy napról-napra és az állam kíméletlenül fojt el minden próbálkozást. A szövetkezeti rendszer kicépítése mindmáig „vágymálmis“ állapotban van, eltekintve néhány helyi jelentőségű kezdeményezéstől.

Drámai erejű beszédben vázolta a magyar kisebbség helyzetét augusztus első napján Jósika János báró az Érmihályfalván tartott magyarpárti gyűlésen. Jósika kijelentette, hogy a magyar képviselők, tekintettel arra, hogy elérni nem tudnak semmit, mert minden ígéret és minden ítélet hiábavaló, egyik értekezletükön a legkomolyabban foglalkoztak azzal a gondolattal, hogy leteszik mandátumaikat. Hosszas vita után — mondotta Jósika — azonban egyhangúan elvetették ezt a gondolatot, mert kötelességünknek tartottuk, hogy mint élő lelkiismeret örködjünk népünk sorsa felett. A Magyar Párt sepsiszentgyörgyi tagozata elhatározta, hogy megteremti az egységes irányítást a székelyföldi párttagozatok között. Erre vonatkozó határozatát megküldte a többi tagozatoknak, ahol mindenütt nagy helyesléssel fogadták. A Párt temesvári gyűlésén Gyárfás Elemér a kiegyenlítés és egyensúlytartás feladatát tűzte a magyarság elé az egymással ellentétes hatalmi tényezők között. Sándor József a zárt társadalmi rendszer kicépítését javasolta. A Párt küüllömegyei tagozata a Párt országos gyűlése alkalmával határozati javaslatot nyújt be, hogy a Magyar Párt hatályos kiáltványban szólítson fel mindenkit, aki még magyar tőke vagy munkaalkalom felett rendelkezik, hogy azt magyarnak juttassa és szálljon szembe minden jogtalan nyomással, amely arra kényszeríti, hogy a magyar munkás szájából kivegye a falatot és azt romának juttassa.

A szörnyű helyzetből való kiút keresése két figyelemreméltó akciót hozott magával. Széleskörű vitára adott alkalmat az az egyik erdélyi magyar lap hasábjain felvetett gondolat, hogy az erdélyi magyarságnak közös frontba

kell tömörülnie a demokratikus román pártokkal. Ez a gondolat azonban csakhamar lekerült a napirendről, mert egyrészt román részről nem érkezett érdemleges visszhang, másrészt, mert a vita során beigazolódott Gyárfás Elemér ez év elején Nagyváradon tett kijelentése, amely szerint egyetlen román párt sem hajlandó tényleg együttműködni a magyarokkal, vagy az ő érdekeiket különösen védeni, és így a magyarságnak mindig a román-ság egészével kell számolnia politikájában. A másik gondolat a közös kisebbségi front kialakítása volt, amely körül e pillanatban is élénk vita folyik. A romániai szászok és svábok azonban, úgy látszik, nem hajlandók az együttműködésre és a hitleri áradat által amúgy is megbomlott soraikat továbbra is az öncélú német politika szolgálatába állítják, sőt egyesek közülük nem riadnak vissza attól sem, hogy a magyarokat támadva szerezzenek a románok előtt, minden bizonnyal kétséges értékű, érdemeket. A vita egy része a Jakabffy-Kussbach-féle polémián keresztül átcsapott Magyarországra is, azonban pozitív eredményt eddig itt sem mutatott fel.

Az elviselhetetlenül nehéz atmoszférikus helyzetben egyesek a magyar-román, illetve Magyarország—Románia közötti közeledést sürgették az elmúlt hetekben. Ezek csak a két ország megbékülésében és őszinte közeledésében látják azt a csodaszert, amely megmentheti az erdélyi magyarságot. Magyar részről eddig Ottlik György és Bajcsy-Zsilinszky Endre szóltak hozzá a vitához a Független Újság hasábjain. Ottlik kijelentette, hogy egy most megkötött ilyértelmű megegyezés csupán Magyarország presztízsét csökkentené, és később a presztízsét veszített Magyarország még kevésbé tudna a kisebbségi magyarság segítségére sietni. Zsilinszky kitér az egyenes válaszadás elől, de hangoztatja a dunai együttműködés feltétlen szükségét. A megnyilatkozásokra az a kultúrközeledési akció adott közelebbi okot, amelyet Mosoiu Tibor nagyváradai prefektus indított el. Mosoiu kezdeményezésére a Família című folyóirat évente tíz könyvet ad ki magyar-román, illetve román-magyar fordításban és ezenfelül 25.000 leies pályadíjat tűz ki Nagyvárad város évente egy kultúrközeledést szolgáló magyar, illetve román nyelvű könyvre. Tervbe vették a magyarországi és a román hók találkozójának megrendezését is, de már az első lépés alkalmával meglehetősen elkedvetlenítő válaszokat kaptak mindkét részről.

Beszámolóinkat nem fejezhetjük be a nélkül, hogy meg ne emlékezzünk az ügyvédtársadalomban lefolyt harcokról. Arad ügyvédi kamarájából brutális eszközökkel semmizték ki a magyar tagokat, és Marosvásárhelyt^ a hitleri példára hivatkozva, numerus clausust indítványoztak a magyarok ellen. A demokrata román ügyvédek állást foglaltak ugyan nacionalista kollégáikkal szemben, de nyílt kérdés marad, hogy milyen eredménnyel. A magyar fiatal ügyvédek Nagyszebenben tartottak egyhetes tanácskozást, amelynek eredményeképpen elhatározták, hogy propagálni fogják a foglalkozási ágak szerinti szervezkedést.

„Kollonics-politikát üznek velünk, — mondotta legutóbb Sándor József egy intervjú során — először koldussá tesznek, aztán románná olvasztanak, végül az orthodox egyházba terelnek. De amint Kollonicsnak nem sikerült bennünket elpusztítani, nem fog ez most sem sikerülni!“

ZATHURECZKY GYULA